

I. L E V É L.

*Költ Komáromban, Sz. György Havának
3. Napján.*

*A Magyar Nemzet' Pallérozájának foly-
tatása.*

Ötödször. A' fok száradokon által szakadatlanúl tartott puztítások, rablások, öldöklések, háborúságok által okoztatott Népetlenségek, a' földnek ellenben gazdagsága termékenysége. A' szükség és pompa szülték a' némes mesterfégeket; nem tsuda hát, ha nem eléggé népes földünk, gazdagon ki-adván a' kevés lakosnak eledelekre és ruházatjokra való szükséges eszközöket, nem igen kénytelenítették a' mesterfegék és találmányok által szereztséjeket jobbítani igyekezni. Igaz ugyan, hogy némely futólag szemlélődzők előtt, talán hihetetlennek is látszik ez, hogy a' Népelesség virágzására szolgálna a' Tartományak; de bár akár mint panaszolkoznak is az ilyenek a' népnek fokasága ellen; bár akár mint féljenek is a' népefedésből származandó szükségtől, és éhhalástól: tsak ugyan igaz marad az, a' józanabb és minden maga haszna keresése nél-

kül való szemek előtt, hogy földünknek mennyiségéhez képest, még kevés a' Nép: és hogy a' Népnek fokafodása, soha sem fogyasztja, hanem inkább neveli az élet' tápláló eszközöket. Mert ha a' Nép fokafittatik, fokafittatik annak szükfége is; a' megfokafittatott szükfég, nagyobb számú mivefeket és több kezeket kíván; a' nagyobb számra fokafított mivefek, kezek, fokafítják a' reájok tejendő költséget; a' megfokafított költség, fel-emeli a' tartománybeli terméseknek árrát, betsit; ez a' fel-emeltetett bets és árr, fel-ébreszti meg-eleveníti a' föld népének szorgalmatosságát, iparkodását; az egész társfág' testének minden ereibe új életre, új elevenlégre erőt önt, és a' Tartományt belső képpen bódoggá, külső képpen félelmesé, 's még a' terméketlen helyeket is termékenyekké teszi.

Mihelyt tehát egyszer, az Oskoláknak jó rendbe vételek, és a' tudományoknak jobb folyamatjok által a' tudatlanfág; a' józan megfontolás, és az emberiség' jufsainak helyre állíttatása által a' rabi szolgálat, — mellyeknek úgy is már, a' II-dik Jó'sef' embert szerető szíve fundamentomát megkezdette vetni, — számkiyettetnek; mihelyt buzgó Jóltévők, hatalmas segédek, a' jó igyekezeteknek serkengetőji 's jutalmazóji közöttünk támadni fognak, és a' mesterfégerek
eránt

eránt való hidegfég meg-fzűnik; mihelyt a' hitbéli dolgokban való villongáfok' és gyűlölködészeknek, az igaz felebaráti szeretet, és szín-mutatás nélkül való Keresztyéni Tűredelem tökéletes végét szakasztják; és egymást nem más, hanemtsak ugyan azon jussú és törvényű hazafijúi szemekkel szemlélni fogjuk: mihelyt a' Nemzetbéli gyűlölségnek közöttünk tellyeséggel nyaka szakad; mihelyt természet szerént való hivatalunk 's hajlandóságunk lejéndenek jövendő állapotunk eránt tanátsofaink, és azokban elegendő segédekre és pártfogókra találándunk; mihelyt a' népeseést elő mozdítani jobban igyekezendünk: azonnal el-hitethetjük azt tökéletesen magunkkal, hogy Nemzetünk' ki-mívelésének, a' mesterfégekre nézve sem fog leg-kissebb híja is lenni.

De a' ti dolgotok, a' ti gondotok ez kiváltképpen óh Nagyok! és Ti! valakiket az Isteni bölts Gondviseles vagy nemetek' 's szűletészek' fényeségére, vagy méltóságokra, vagy hivatalokra, vagy gazdagfágtokra 's más világi bóldogfágtokra nézve, mások felibe emelni méltóztatott! Nosza tehát! szálljatok egyy kevésé magatokba, és felejtkezzetek-el arról a' képzelt külömbfégről, mellyet tsak egyedül az emberiségnek jussaival való vissza élés állított-fel közöttetek. Életeteknek első eredetére, 's utolsó vé-

getekre nézve, nem egyenlők vagytok é? Vallyon nem híjában való bolondfág é tehát, ezt a' szempillantatnyi közt, melly ezen két pontokat egymástól el-választja, annyira meg-külömböztetnetek? Menjetek tsak vissza, meg fogjátok valójába látni, hogy a' ti oldal líneáitok, ugyan azon egy törökbe mennek öszve. Mire való azért ez a' képzelt külömbfég? Hát külömbkü-
 lömbféle neveket adtok é ugyan azon egy fa ágainak? — Nem azon egy Hazának fiai, azon egy Társfágnak pólgári, azon egy törvénynek 's szabadságnak forsofi vagytok é? Mi leheté vallyon régi Öseiteknek tzeljok a' Társfágoknak, a' városoknak fel-állítáfokban? hanem hogy a' társalkodó életnek kellemetése által, gyönyörűsegebbé tennék az életet; egymást köz ellenfégeik ellen fegítsék; örömöket, bánatjokat egymással fel-osszák; és hogy utóljára mintegy tsak egy tselédet, tsak egy ház-
 népet 's nemzetet állásanak-fel, élvén mint azon egy Atyától származott atyafijak, javaiknak, kötelelségeiknek, törvényjeiknek, fizokáfaiknak és erköltseiknek egyfégében, 's egymással való közlésekben? Mitsoda böl-
 dogtalan, és vallyon nem alább való vólna é tehát forsa az emberi Nemzetnek, ennek a' természet' Urától szabaddá és Úrrá teremtetett Teremtménynek, az oktalan állatoké-
 nál,

nál, ha a³ kitsinyek, az erőtelenek, az alatt valók, csak a' Nagyok és gazdagok szabad kényű kegyetlen játékjaiknak vólnának szomorú eszközeik, tárgyaik? a' kik méltóságok' és hatalmuktól meg-részegítettvén, útalattal néznék azokat; és erejekkel, tehetségekkel csak egyedül azoknak bódogtalanításkra és el-nyomásokra élnének vissza embertelenül.

Ha tehát Hazátok' bódogságának és dicsőségének örültök; ha Nemzetetek ki-míveltetését és palléroztatását szeretitek; ha hazátok' fiai, és polgár társaitok szemeitek előtt és szívetekben, még emberi betsekben állanak: adjátok vissza nékiek emberi jussait, szagassátok tépjétek széllyel lántzaikat, óldozzátok-fel bilintseiket; töröljétek el nem csak névvel, hanem valósággal és tselekedettel is, ama szívet rémítő és leverő bódogtalan rabi és örökös jobbágyi nevezeteket; és állítsátok vissza mind azokat, mind magatokat emberi jussaitokba.

Igyekez, akárki légy, ebben mutatni-meg valóságos nemesh eredetedet. hogy ember lévén, az embernek barátja vagy. Mert csak ez a' Léleknek és a' szívnek nemességének jele, csak ez a' leg-tisztább és leg-édesebb gyönyörűség, ha másoknak, ember 's polgár társaidnak bódogságokon munkálkodol; a' nyomorúttakat inségeik, és a'

bal szerentsének mostohafága alól ki-szabadítod; szerentséjeket emeled. Esmertesd-meg alattad valóiddal, hogy nékiek Urok légy; de nem a' le-alazás, a' nyomorgatás, hanem a' jótétemények által. Mitsoda ék-telen tsuda vólna az, a' ki tulajdon dajkáját azért gyűlölné 's gyűlölhetné, mivel az őtet szoptatja? Nemde nem így sóhajthatnál é igaz juszal fel magadban, bőven meg-rakott ásztalodnál? *Óh melly fok boldogtalanoknak könnyveikkel és verejtékjeikkel nedvesítetttek és feleztettek-meg ezen én boldogságomnak étkei!*

Vagynak é tehát el-nyomorodott, 's szerentsetlenné lett jobbágyaid? Kapj a' jó alkalmatofságon, és mutasd-meg azoknak, hogy még szívedből ki nem aludt az emberifég eránt buzgó érzékenység, és ereidből ki nem száradt az igazi nemes vér. Vagynak é hatalmad alatt, ügye fogyott özvegyek? Nyisd-fel azoknak tárházadat, hogy áldott légyen szájokban emlékezeted. Vagynak é el-hagyatott árvák birtokodban? Végyed gondvifelő szárnyaid alá őket, és tedd nyilván valóvá benne, hogy te a' te alattad valóidnak, 's azok között főképpen az árváknak valófágos édes Atyjok légy; a' ki a' taníttatás, a' valófágos segítség, a' gondos vígyázat által, azokat Hazádnak hasznos pólgárivá, ditsősége' emelőjivé ten-
ni,

ni, főbb kötelességeid közzül eggynek tartod, esméred. Látz é valamelly nagyra — de bóldogtalan tsillag alatt — született elmét? Végved azt pártfogásod alá, jótéteményeid által élesztgessed mind jobban jobban tüzét; bátorítsad ferkengessed jutalmak által bátortalanfágát; míg szabad szárnyára kelhetvén, tökéletességre nem vijéndi a' maga szerentséjét; öregbíti általa 's neveli ditsőfégedet, bóldogfágodat; és a' Hazának díszét pallérozását emelni fogja.

Sint Mæcenates, non deerunt Flacce Marones!

Pápán, Kováts Ingenieur.

A Társaság' eredetéről 's Igazgatás' formájáról.

Ha a' régi idökre gondolkozásfinkkal vissza-megyünk, úgy találjuk, hogy mind azok a' Népek, a' mellyekről a' Históriák emlékeznek, ellöben Pásztori életet éltek, vagy barmokat tartottak, és magok közt semmi Társaságot nem formáltak. Elegedendő bizonylága ennek a' Pátriárkáknak életék, mellyet elő-ád Mó'ses az 1-ső Könyvben. Elébb mint sem a' Sidó Nép esméretessé lett vólna, már az előtt az Egyiptombéliek, mint el-fzélesztetett apró Famiátskák, úgy élösködtek azokban a' Tarto-

mányokban, mellyek a' Nílusnak ki-áradásainak nem voltak ki-tétettelve. Kétség nélkül fok Századok el-folytak addig, míg ez a' folyó-víz a' fok árkok által olyan határokba szoríttathatott, hogy az emberek a' mezőfégen Városokat építhettek, és azokban együtt élhettek. A' régi Görög História emlékezik azoknak neveikről, a' kik legelőször Városokat építettek, és azokról a' Törvényt-tévőkről, a' kik ezeket Társaság béli kötelekkel öszve-szorították. Ez a' nép is, valamint a' földnek minden lakosai, fok ideig úgy élt mint a' vad emberek. Ha az *Etruskusoknak, Samnitáknak, Sabinusoknak*, 's más egyéb régi Népeknek Históriaik kezeinkhez jöttek volna, bizonyosan meg-láthatnánk azokból, hogy ezek is mint valamelly különös Ház népek vagy Fami-liák, úgy éltek eleinte, míg végre Társaságra léptek. Mikor Julius Tzézár a' Gal-lusok ellen hadakozott, már akkor azok Társaságban éltek vólt: de úgy látszik, hogy a' Britannusok vagy Anglusok a' tökéletes-ségnek erre a' grádusára még-nem léptek vólt akkor. Német Ország is még akkor csak olyan vad vólt, mint az *Irokaiak, Algonkinaiak*, 's más egyéb bárdolatlan Népek. A' lakosok éltek vadászásból, halászásból, és az ő nyájoknak tejéből. Még-akkor úgy gondolkozott a' Német, hogy

ma-

magát meg-alázná azzal, ha a' földet mivelné: azért ezt a' hasznos munkát csak a' hadakozásban el-fogatott rabokra és szolgákra bízták. Ezen kívül, még Julius Tzézár idejében a' *Hertzyniai* erdő csak nem egészen el-foglalta volt azt az egész földet, mellyben ma virágzik a' népes Német Ország. A' lakosoknak keveseknek kellett lenni; minthogy szűk volt az élésnek módja: és kétség nélkül ez az elefégnek szűk volta okozta azt, hogy az Északi Népek olly nagy számmal takarodtak Dél-felé, hogy ott lakhatóbb és termékenyebb Hazát kerestek. — El-bámúl a' Régiségnek figyelmes vizsgálója azon, hogy az emberi Nemzetség a' Vadfágnak ezen állapotjában Tárfaság nélkül élhetett: és annál szorgalmatosabban igyekezi ki-keresni az okot, melly azt arra kötelezte, hogy Tárfaságot állítson-fel. Minden bizonyjal a' izomszéd Famíliáknak erőszakjaik 's prédaálásaik gerjesztették ő bennek azt a' gondolatot, hogy egynehány Famíliák adják-öszve magokat, és az erőszak-tévők ellen öszve-vetett vállakkal óltalmazzák magokat. Ekkor tsináltak némelly Törvényeket is, mellyek szerént ki ki a' közönséges jót a' magáénál tartozott fellyebb betsülni. Azután senki sem merte a' másíknak jószágát, feleféjét 's életét illetni: ha pedig a' Tárfaság meg-támadtatott,

min-

mindenik tartozott fel-kelni annak óltalmazására. Ez a' nagy igazság, hogy másokkal úgy tegyünk a' mint kívánjuk hogy azok mi velünk tselekedjenek, minden Törvénynek és Tárfafágnak fundamentom köve lett. Onnan származott a' Hazának szeretete, melyet ki ki úgy nézett, mint a' maga bódogfágának menedék helyét. Mivel pedig a' Törvényeket, sem meg-örizni, sem pedig az azoktól diktált büntetést véghez vinni nem lehetett, hanemha különös személyek választottak ki arra, a' kik a' Törvénynek őrizői legyenek: azért is kezdettek a' Tárfafágok magoknak Bírakat, vagy Magistrátusokat választani, a' kiknek önként alájok adták magokat. Igen szükséges megjegyezni, hogy a' Törvénynek meg-örizése volt az az ok, melly az embereket arra vette, hogy magoknak Fejedelmet válasszanak, és ez a' Királyi hatalomnak igaz eredete. E' szerént a' Fejedelem, vagy a' Törvénynek Fő őrizője lett az Orzágnak első szolgája. Ha a' Tárfafág a' szomszéd Tárfafágtól valamely méltatlanfágot szenvedett, vagy pedig juszaiban háborgattatott; ez a' Fő felfegyverkeztette a' Lakofokat, hogy a' közönséges tsendefég helyre állíttassék.

A' szívnek az a' telhetetlen kívánfága, melly szerént minden emberek a' legnagyobb bódogfágra törekednek, alkalmasfá-

fá-

lágot szolgáltatott arra, hogy különböző *Igazgatásnak Formáit* gondoltak-ki. Né-
 melyek azt hitték, hogy ezt a' boldogsá-
 got úgy érik-el, ha egynéhány Böltseknek
 vezérlések alá adják magokat: ebből szár-
 mazott az *Aristokrácia*, vagy a' Fő Ren-
 dek által való igazgatás' módja. Mások
 jobbnak ítélték azt, hogy az igazgatást tsak
 egy Személyre bízzák. *Athénás*, és több-
 nyire a' *Görög Tárjaságok* választották a'
Démokráziát, melly szerént minden lakos-
 nak jussa vólt az igazgatáshoz, 's új Tör-
 vényeknek tsinálásokhoz. *Persia*, és tsak nem
 az egész *Nap-kelet*, a' *Despotismus* alá ad-
 ta a' maga vállait. A' *Rómaiaknak* eleinte
 Királyjaik vóltak; de Tarquiniusnak erőszak-
 tételeit nem szenvedhetvén, el-törölték a'
 Királyfágot, 's az *Aristokráciát* vették-hé.
 De nem sokára a' *Patriciusoknak* nyomor-
 gatásaikat el-únván a' Nép, oda hagyta Ró-
 má, 's vissza sem tért mind addig, míglen
 a' Tanács meg-engedte néki, hogy *Tribú-
 nusokat* választthasson, a' kik ötöt a' *Pát-
 riciusoknak* erőszak-tételeiktől óltalmazzák.
 E' szerént a' felső hatalom, 's az igazgatás-
 nak hánya tsak nem egészen a' Népnak ke-
 zeiben vólt. Közönségesen *Tyrannusoknak*
 nevezettek azok, a' kik a' Néptől nem vá-
 lasztattak, hanem erőszakosan foglalták ma-
 goknak az igazgatást, és a' kik a' magok
 haj-

hajlandóságaiaktól vezéreltetvén, fel-forgat-
ták azokat a' fundamentomos Törvényeket,
a' mellyeket tsinált a' Közönléges Társfág
a' maga bátorlágos meg-maradására. Akár-
melly hőltsek lettek légyen is pedig a' Tár-
fágnak első Fündálójik, és akármelly hasz-
nosok az ő munkáik; de még is a' régi
Igazgatás' formáji közzül egy sem mara-
dott-meg a' maga eredeti tiztafágában. Az
oka ez, mert valamint az emberek magok,
úgy az ő munkáik is tökéletlenek, sokán
pedig a' magok különös hasznokat keresvén,
's nagyra vágyó kívánlágaiaktól meg-vakít-
tatván, készek a' köz-jót fel-forgatni: egy-
szóval, nints semmi állandó a' Világon. Az
Aristokrátziában gyakorta vissza-éltek a'
Fő Rendek a' magok hatalmokkal; a' melly
is nagy vér-ontásokat és változásokat oko-
zott. A' *Rómaiaknál* a' *Demokrátzia* ma-
gától a' Néptől rontattatott-le, a' mikor ez
némelley nagyra-vágyó és gazdag lakosoktól
magát engedte meg-vesztegettetni; a' melly
meg-vesztegettetés után hatalmat vettek a-
zok a' lakosokon, és lassanként minden sza-
badlágoktól őket meg-fosztották. Ugyan
ezt a' sorsot várhatja magára Anglia is, ha
az *Alsó Parlamentum* soká el-szenvedi a'
Népnek ajándékokkal való meg-vesztegette-
tését, és az Országnek közönléges javát né-
mellyeknek hasznoknál fellyebb nem betsü-
li.

li. A' mi a' Monárchiai igazgatást illeti; annak eleitől fogva fok különböző formáji vóltanak. Az úgy neveztetett *Féudal Systemát* a' régi Barbarusok hozták-bé, és egy-néhány száz esztendővel ez előtt tsak nem egész Európában közönséges vólt. E' szerént az a' ki Vezére vólt a' prédáló Seregnek, Királyjává lett egyfzer'smind az el-foglaltatott Országban, annak Tartományait a' főbb Tiszteknek el-osztotta. Ezek ugyan alája vóltak vettette a' Királynak mint Főnek: de fokon idővel olly hatalmasokká lettek, hogy *Státust*, vagy Országot tsináltak az Országban, és a' Főtől függeni nem akartak. Ebből származtak belső hadakozások; mellyek az egész Országban nyomorúságát okozták. Német Országban az ilyen *Vasallusok* függetlenekké lettek, Frantziában, Spanyol Országban, 's Angliában pedig el-nyomattattak. Ez az útalatos Igazgatásnak formája nints már ma sohol egyébűtt, hanem tsak Lengyel Országban. A' Török Császár merő *Despota*; és fok embertelen kegyetlenségeket büntetetlen' véghez vihet: de ritka is hal-még rendes halállal, hanem gyakran azzal a' pénzzel fizetnek neki, mellyel ő fizetett másoknak. — A' mi különösen a' *Monárchiai* Igazgatás' formáját illeti; ez leg-rosszabb 's leg-jobb is lehet, az Igazgató személynnek jófága, vagy igazfágtalanfága szerént.

Oda

Oda fellyebb azt jegyzettük-meg, hogy a' Tárfafágnak tagjai egy magokhoz hasonló embernek tsak abból az okból engedtek előfeget, mert-hafznos szolgálatot vártak tőle. Ez a' szolgálat abban áll, hogy a' Törvényeket férelem nélkül meg-őrizzze, igazságot szolgáltatson, az erköltstelenfégnek magát égész erejével ellene szegezze, az Országot óltalmazza. Ennek a' Főnek, már akármilyen legyen az ő Titulusa, nagy gondjának kell lenni a' föld-mivelésre, a' Tárfafágnak éléfének módjára, minden tiztseféges mesterfégeknek, 's kereskedésefeknek virágoztatáfokra. Hafonló ő egy szüntelen talpon álló ör-állóhoz, mellynek vígyázni kell a' Tárfafág' ellenfégeinek minden lépésekre. Megkívánják tőle azt is, hogy az ő előre látó elméje 's böltsefége, alkalmas időben olyan Frigyefeket válasszon-ki, a' kik az Országnak leg-nagyobb hafznára szolgálhatnak. Ezen kívül, mellyből fok esméretek szívárognak-ki, meg-kívántatik ennek a' Tárfafágnak Fejedelmében, hogy jól esmérje azt a' Tartományt, mellyen uralkodik, és annak a' népnek temperamentumához 's természetéhez alkalmaztassa magát, melly őtet Fejedelméül választotta; mert mikor valamelly Fejedelem tudatlanfágból hibázik, szint olyan vétkes, mintha rosszaságból hibázna.

(A' többi következik.)